

Over moraal, ethiek en integriteit

Afscheid van een mastodont

Op vrijdag dertien september hield prof. dr. Leo Huberts zijn afscheidsrede als hoogleraar Bestuurskunde aan de Vrije Universiteit van Amsterdam. *Toute intégrité Hollandais* was vertegenwoordigd in de plechtstatige Aula. Ik heb het er zelden zo druk gezien. Hoogleraren, studenten, docenten, beleidsmakers, *practitioners*, belangengroepen, bedrijfsleven; iedereen hing vol verwachting aan zijn lippen.

Dat is ook niet zo gek bij Huberts. Hij is niet alleen een (in binnen- en buitenland) zeer gelauwerd wetenschapper, maar ook nog eens een bijzonder amicale en joyeuze man. En hij durft de kat de bel aan te binden. Met andere woorden hij is kritisch; getuige ook zijn veelvuldige media optredens waarmee hij het maatschappelijke debat over de (publieke) moraal, ethiek en integriteit telkens weer weet te voeden. Lang niet alle wetenschappers lijken dat overigens tot hun taak te rekenen en dat is niet alleen een understatement maar ook een gemis en zelfs een verwijt.

Zo'n hooggeleerde afscheidsrede laat zich moeilijk samenvatten, ik ga dat dus ook niet proberen. Ik pik er wat dingen uit die mij aanspreken en die in de lijn van deze column passen die ik nu al zo'n vijf jaar voor u mag verzorgen. Deels in de woorden van de grootmeester, deels ook voorzien van een eigen sausje en interpretatie. Eerst maar eens over de definitie van integriteit, dan over de integriteit van de Nederlandse overheid, om vervolgens af te sluiten met een visie op integriteitsbeleid en -bevordering.

Er zijn natuurlijk meerdere definities van integriteit, dat maakt het tot wat ik eerder en elders een *tortured concept* heb genoemd; een veelomvattend (paraplu)begrip waar tegelijkertijd iedereen en niemand het over eens lijkt te zijn. Het is een beetje zoals met voetbal; iedereen heeft er zijn eigen mening over. Huberts brengt scherpte en definieert integriteit als het handelen overeenkomstig de geldende morele normen en waarden. Het gaat er om zo te handelen als dat binnen de maatschappelijke context als goed, correct en nastrevenswaardig geldt. Hoewel meningen kunnen verschillen, is er gelukkig toch ook een tamelijk gedeeld en solide beeld over wat wij als maatschappij van een goed en integer ambtenaar en bestuurder mogen verwachten. Dit beeld is tevens geformaliseerd (we hebben het dan over gestolde moraal) in allerlei wetten, codes, regelingen, procedures en voorschriften die toezien op een goed functionerend openbaar bestuur.

Dan de volgende vraag. Hoe staat het eigenlijk met de integriteit van het Nederlandse openbaar bestuur? Huberts geeft ons een overzicht van driehonderd jaar Nederlandse geschiedenis en komt tot de conclusie dat wij ons, stap voor stap, hebben ontwikkeld naar een openbaar bestuur dat steeds meer en beter voldoet aan de morele waarden en normen die we tegenwoordig centraal stellen. Zeker vanaf de jaren negentig van de vorige eeuw is het nodige gebeurd en bereikt met betrekking tot de morele kwaliteit van ons bestuur. Maar toch gaat het nog geregeld mis. Bijna elke dag wel ergens. Daarmee zijn wij gewaarschuwd tegen zelfgenoegzaamheid. Voor Huberts is het glas zowel halfvol als halfleeg. Ja er is progressie geboekt, maar wie denkt dat we er daarmee al zijn en dat we ons in rustig vaarwater bevinden, die vergist zich. Blijvende zorg en aandacht voor integriteit zijn derhalve een 'must' en geen 'luxé', die we ons soms wel, maar soms ook niet menen te kunnen permitteren. De aandacht van de politiek voor het thema integriteit kwalificeert Huberts als onvoldoende, over het kabinet en de minister van BZK is hij wat positiever. Middels een enquête die hij zijn toehoorders (via hun smartphones) liet invullen, bleken dezen het huidige kabinet een onvoldoende geven voor het bevorderen van de integriteit van ons bestuur. Huberts pleit dan ook voor de invoering van meer duurzame en effectieve integriteitssystemen. De bouwstenen daarvan zijn inmiddels bekend, rest ons nog om deze ook daadwerkelijk toe te gaan passen.

Een mastodont kan gelukkig geen afscheid nemen, want een mastodont is (volgens de definitie) een groot iemand die al tot het verleden behoort. En dat is bij deze emeritus hoogleraar gelukkig niet het geval. Een liber amicorum is al voor Huberts gemaakt, zelfs ook een album amicorum, ik voeg daar nu deze column amicorum aan toe.

Alain Hoekstra

Bestuurskundige & Integriteitsexpert